

משאבי הטבע של המדינה לימוד לטו בשבט

מדרש תנחומא פי קדושים ויקרא רבה פ' כה

"וכי תבאו אל הארץ ונטעתם" - אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: אף-על-פי שתמצאו אותה מלאה כל-טוב לא תאמרו: נשב ולא נטע אלא הוּו זהירים בנטיעות: כשם שנכנסתם ומצאתם נטיעות שנטעו אחרים אף אתם היו נוטעים לבניכם.
שלא יאמר אדם אני זקן, כמה שנים אני חי מה אני עומד ומתייגע לאחרים? למחר אני מת!... לפיכך אמר להם הקב"ה לישראל אף על פי שתמצאו אותה מלאה כל טוב לא יבטל אדם מן הנטיעות, אלא כשם שמצא, עוד יוסיף ויטע, אפילו יהיה זקן".

- תנו כותרת למדרש – מה המסר המרכזי שהוא מעביר?
- מה אנחנו "נוטעים" למען הדורות הבאים?
- באילו נטיעות אנחנו "מקצצים" לדורנו ולדורות הבאים אחרינו?

- מושג הקיימות מתייחס להיבטים המשפיעים על סיכויי ההשרדות וההמשכיות של המין האנושי, וכפועל יוצא מזה, או כערך בפני עצמו, גם דאגה. צמוקה למערכות סביבתיות והחברתיות שתומכות בהמשכיות זו. מסיבה זו קיימות עוסקות בכל תחומי החיים של המין האנושי.
הקיימות מנסה לעודד עיצוב של הטכנולוגיה ושל החברה כך שבני האדם יוכלו למלא את צרכיהם ולהגשים את הפוטנציאל המירבי שלהם, תוך שמירה על המערכת האקולוגית, מגוון המינים והיכולת לקיים אידאליים אלו במשך תקופה ארוכה מאוד. קיימות משפיעה על כל רמה ורמה של ארגון חברתי או עיצוב טכנולוגי - מרמת היחיד, עבור בקהילות ושכונות וכלה בעולם כולו. (מתוך אקו-ויקי)

ואולי / רחל

ואולי לא היו הדברים מעולם
ואולי מעולם לא השכמתי עם שחר לגן,
לעבדו בזיעת אפי
מעולם, בימים ארוכים ויוקדים של קציר
במרומי עגלה עמוסת אלומות
לא נתתי קולי בשיר
מעולם לא טהרתי בתכלת שוקטה ובתום
של כינרת שלי
הוי כינרת שלי
ההיית, או חלמתי חלום?

- מה הפך את הכנרת להיות "של" רחל?
- תנו דוגמאות לדברים נוספים שהשיוך שלהם אלינו לא מונע מהם להיות גם של אחרים (אינטרנט, ים, אויר- למעשה כל מה שהוא נחלת הכלל)

נחלת הכלל (The Commons) או **רכוש ציבורי** היא סוג מיוחד של רכוש המשותף לכלל הציבור. נחלת הכלל כוללת לא רק נכסי טבע, כמו המים והאוויר, אלא גם את חוף הים, הרחוב, וגם נכסי ידע ותרבות.
חז"ל השתמשו באופן דומה בביטוי "רשות הרבים". מונחים אלה מבטאים תובנות שרווחו בעבר על אודות חשיבותם וטיבם של נכסים המשותפים לכלל הציבור ואשר בעלות פרטית עליהם, גידורם או מכירתם, נתפסו כעניין שאין להעלותו על הדעת, או שיגרמו נזק לציבור. (מתוך אקו – ויקי)

הקדמה : מהם תקנות יהושע בן נון (מתוך מאמרו של הרב דב ברקוביץ בנושא) :
"עשרה התנאים" שהגמרא מייחסת ליהושע בן נון עוסקים בעיקר בשינוי הדרמטי המתחולל בחיי העם במעבר משנים של שהייה במדבר אל אתגרי ריבונות והישרדות כלכלית בארצו. קיים חשש אמיתי שדווקא צרכי פרנסה מעיקים ובניין נחלות, כל אחד במשפחתו ובשבטו, יביאו לפירוד בין מי ששכן עד עתה במחנה אחד סביב משכן ה'. "תקנות יהושע" קובעות שיחד עם חלוקת הארץ לנחלות פרטיות יש חובה לשמור על יסוד השותפות הבסיסית של העם הנחלת הכלל שבארץ המיוחלת.

תקנות יהושע בן נון

תלמוד בבלי, בבא קמא פ"א-

תנו רבנן: עשרה תנאים התנה יהושע :

- א. שיחיו מרעין בחורשין.
- ב. ומלקטין עצים בשדותיהם .
- ג. ומלקטין עשבים בכל מקום חוץ מתלתן, קומטים נטיעות בכ"מ חוץ מגרופיות של זית.
- ד. ומעיין היוצא בתחלה (מחדש) בני העיר מסתפקין ממנה .
- ה. ומחכין (מטילין חמה לצוד דגים) בים של טבריא ובלבד שלא יפרוס קלע ויעמיד את הספינה.
- ו. נפנין לאחורי הגדר אפילו בשדה מלאה כרכום.
- ז. ומהלכין בשבילי הרשות עד שתרד רביעה שניה.
- ח. ומסתלקין לצידי הדרכים מפני יתידות הדרכים.
- ט. והתועה בין הכרמים מפסיג (מנתק הזמורות כדי לעשות לו דרך לצאת) ועולה מפסיג ויורד .
- י. ומת מצוה קונה מקומו.

כמה דוגמאות ל"תנאים" שהתנה (יהושע) בכניסה לארץ :
מותר לרעות צאן בחורשות של אחרים וללקוט גזם משדותיהם לשם הסקה ועשבי בר למאכל בהמה חוץ מבשדות תלתן שהיה גידול יקר ; כל תושבי העיר מסתפקים ממעין היוצא מחדש ברכוש הפרטי ; מותר לדייגים מכל השבטים לדוג בים כנרת על אף שהייתה נחלת שבט נפתלי ; מותר להולכי דרכים להתפנות מאחורי גדר לשם צניעות גם ברשות פרטי ואפילו בשדה של תבלין יקר ככרכום ; ומת מצוה – מי שאין לו קוברים – "קונה" את מקום קבורתו גם בתוך שדה חברו.

- נסו להבין את עשר התקנות (או חלקן) – מה היסוד המשותף להן?
- מפני אלו "סכנות" תוקנו תקנות יהושע בן נון? על מה הן באו להגן?
- איזה בסיס אמוני עומד בלב התקנות?

סיכום

בימים אלו מתנהל דיון סוער לגבי חלוקת תמלוגי הגז שהתגלו לא מזמן בישראל. המאבק עוסק בשתי שאלות יסוד:

1. למי שייכים משאבי הטבע של מדינת ישראל
2. כיצד אנחנו "זהירים בנטיעות" – מה הצעד הנכון למימוש, למען הדורות הבאים.

דונו בנושא במליאה.

אנו נמצאים סמוך לטו בשבט, ראש השנה לאילנות, יום הדין הסביבתי. פתחנו במדרש תנחומא על חשיבות הנטיעות. הנטיעות מסמלות את השפע, המשאבים הקיימים בארץ. יש לדור הנוכחי את האחריות להמשך קיומו של העולם לדור הבא אחריו. האם אנחנו מסוגלים לקצץ בנטיעות, להפקיר את המשאבים השייכים לכלל אזרחי המדינה?

נספח – לימוד – למי שייכים משאבי הטבע ?

בראשית פרק ד: א והאדם, ידע את-חיה אשתו; ותהר, ותלד את-קין, ותאמר, קניתי איש את-ה'. **ב** ותסוף ללדת, את-אחיו את-הבל; ויהי-הבל, רעה צ'אן, וקין, היה ע'בד אדמה **ח** ויאמר קין, אל-הבל אחיו; ויהי בהיותם בשדה, ויקם קין אל-הבל אחיו ויהרגהו. **ט** ויאמר ה' אל-קין, אי הבל אחיך; ויאמר ל'א ידעתי, השמר אחי אָנֹכִי. **י** ויאמר, מה עשית; קול דמי אחיך, צ'עקים אלי מן-האדמה. **יא** ועתה, אָרוּר אַתָּה, מן-האדמה אשר פצתה את-פיה, לקחת את-דמי אחיך מידך. **יב** כי תעבד את-האדמה, לא-תסוף תת-כ'חה לך; נע ונד, תהיה בארץ.

- מה מהות השם קין שחיה נותנת לבנה? את מה היא קונה?
- מה ניתן ללמוד מתוך ה"מקצועות" של כל אחד מהאחים? האם יש קשר בין שם האחים לבין מקצועם?

בראשית רבה פרשה כ"ב, סעיף ח' (עיבוד לשפה קלה) –

על מה היתה המריבה בין קין להבל? קין והבל אמרו זה לזה: העולם פלו הוא ירשה לנו, כי אין לנו עוד אחים. הבה נחלק את העולם בינינו.

קין לקח לעצמו את הקרקע פלה: הרים, גבעות, ים ומישור, והבל לקח לעצמו את כל הדברים שנמצאים על הקרקע: בעלי החיים השונים ותוצרתם - חלב, ביצים וצמר. לאחר שהסכימו ביניהם אמר קין אל הבל: האדמה היא שלי, באיזו רשות אתה דורך עליה? קום וצא מאדמתי!

השיב הבל אל קין: הבגדים שאתה לובש עשויים מצמר כבשים, ולכן הם שייכים לי! פשט מיד את הבגדים והחזר לי אותם! וכך החלו לריב: האחד אומר - פשט בגדיך, השני אומר - צא מאדמתי, ומתוך המריבה קם קין על הבל אחיו ויהרגהו.

- איזה מסר מעביר המדרש תוצאת ניכוס משאבי הטבע לבני האדם?
- האם זוהי "כרוניקה של מות ידוע מראש"? האם יש דרך לנכס את משאבי הטבע בלי שהדבר יוביל להרס?
- מדרש אחר מסביר כי כשקין הרג את הבל – הוא למעשה רצח את כל הדורות שנועדו לבוא אחריו.

אבות דרבי נתן פרק אחד ושלושים:

"שכן מצינו בקין שהרג את הבל אחיו, שנאמר: (בראשית ד) "קול דמי אחיך". דם אחד שפרך, דמים רבים נאמר. אלא מלמד שדם בניו ובני בניו וכל תולדותיו עד סוף כל הדורות שעתידין לצאת ממנו, כולם היו עומדין וצועקין לפני הקדוש ברוך הוא. הא למדת שאדם אחד שקול כנגד מעשה בראשית כולו"

- בסיפור של קין והבל, "רצח" הבל חצי מהאנושות בהווה – ומתוך כך גם בדורות הבאים. כיצד התנהלותנו בהווה פוגעת בדורות הבאים.

בראשית ח כא – כב: "...ויאמר יהוה אל-לבו לא-אסוף לקלל עוד את-האדמה בעבור האדם, כי יצר לב האדם רע מנעריו; ולא-אסוף עוד להפוך את-כל-חי, כאשר עשיתי. ע'ד, פל-ימי הארץ: זרע וקציר וקר וחום וקיץ וח'רף, ויום וליילה--לא ישבתו."

- סיפור קין והבל הוא אחד הסיפורים ברצף מעשי בראשית, המסבירים (בין השאר) כיצד "התנתק" האדם מעולם הטבע ברמה ה"קוסמית", תהליך שהסתיים אחרי המבול ששיחת כל בשר. האם תוכלו לחשוב על חיבור שכזה ברמה ה"מעשית"?

ויקרא כה: א וַיְדַבֵּר ה' אֶל-מֹשֶׁה, בְּהַר סִינַי לֵאמֹר. ב דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם, כִּי תבואו אל-הָאָרֶץ, אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם — וְשַׁבְתָּה הָאָרֶץ, שַׁבַּת לַה' ג שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ, וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמַר כְּרִמְךָ; וְאֶסְפְּתָה, אֶת-תְּבוּאָתָהּ. ד וּבַשְּׁנָה הַשְּׁבִיעִית, שַׁבַּת שַׁבְתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ--שַׁבַּת, לַה': שָׂדֶךָ לֹא תִזְרַע, וְכִרְמְךָ לֹא תִזְמַר. ה אֵת סְפִיחַ קִצְיֹרְךָ לֹא תִקְצֹר, וְאֶת-עֵנְבֵי נְזִירְךָ לֹא תִבְצֹר: שְׁנַת שַׁבְתוֹן, יִהְיֶה לָאָרֶץ. ו וְהִיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם, לֶאֱכֹל--לָךְ, וְלַעֲבָדְךָ וְלַאֲמֹתֶיךָ; וְלַשְׂכִּירְךָ, וְלַתּוֹשֵׁבֶיךָ, הַגֵּרִים, עִמָּךְ. ז לְבַהֲמֹתֶיךָ--וְלַחַיָּה, אֲשֶׁר בָּאֲרָצְךָ: תִּהְיֶה כָל-תְּבוּאָתָהּ, לְאֹכֶל... כג וְהָאָרֶץ, לֹא תִמְכַּר לְצַמְתָּת--כִּי-לִי, הָאָרֶץ: כִּי-גֵרִים וְתוֹשְׁבִים אַתֶּם, עִמָּדִי .. {ס}

- על פי המסורת הקשר ה"רוחני" בין האדם לאדמה לא נפסק כליל אחרי המבול אלא "הועתק" לעם ישראל ולארץ ישראל. איזו הצעה מציעים הפסוקים כאן, על מנת למנוע את חזרת מה שאירע בעבר (למשל את סיפור קין והבל).
- האם ניתן להכליל גם את שאר משאבי הטבע בכלל זה?